

ДИНАМІКА ОРГАНІЗАЦІЇ РІЗНИХ ТИПІВ УГІДЬ НА ТЕРИТОРІЇ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Л. О. ПРИКУП, кандидат географічних наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: Prykup_lena@ukr.net

Анотація. У статті представлена методика оцінки екологічного стану територій, загальна організація різних типів угідь Одеської області та розраховано показники екологічної стабільності і антропогенного навантаження за 2008 – 2014 рр. за рекомендаціями «Головного науково-дослідного та проектного інституту землеустрою». Наведена екологічна оцінка та визначено стан земель досліджуваної території Одеської області з урахуванням організації типів угідь. Деталізація розрахунків за коефіцієнтами екологічної стабільності дозволяє більш чітко виділити території з різними екологічними умовами та виділити екологічно стабільні території з меншим рівнем антропогенного навантаження.

Ключові слова: територія Одеської області, екологічна стабільність, антропогенне навантаження, оцінка екологічного стану земель

Актуальність. Землекористування на території України пов'язане з високим рівнем сільськогосподарського освоєння території, зокрема її розораністю, що майже не має аналогів у світі, а проведення земельної реформи призвело до встановлення в аграрній сфері приватно-орендних відносин. В умовах організації агроландшафтів знижується екологічна стійкість територій та їх продуктивність. Однією з основних умов існування стійких агроландшафтів є оптимальне співвідношення між сільськогосподарськими угіддями, лісонасадженнями, луками та іншими видами угідь.

Матеріали та методи дослідження. Еколого-господарський баланс території – це збалансоване співвідношення різних видів земельних угідь, яке забезпечує стійкість ландшафтів [1], а методологічною основою оцінки агроекологічного стану земельних угідь є системний підхід до вибору необхідних критеріїв і комплексу показників [2].

Як вже зазначалося, територія України характеризується високим рівнем сільськогосподарського освоєння, однак відсутність наукового обґрунтування

земельної реформи призвело до появи нових проблем у землекористуванні. Загострилась проблема опустелення і деградації земель, а негативні процеси виснаження ґрунтів посилюють ерозію, формується від'ємний баланс основних біогенних елементів й вуглецю [3].

Третяк А. М., Сохнич А. Я., Данилишин Б. М., Дорогунцов С. І., Собка О. О., Медведєв В. В. та ін. [4-6] займалися питанням вивчення проблеми екологічної стійкості території та підвищення ефективності використання земельних ресурсів. В працях названих вчених запропоновано критерії та системи показників економічної, екологічної та соціальної ефективності використання земельних ресурсів, ландшафтів, ґрунтів і шляхи більш раціонального їх використання. Ракоїд О. О., Сахарчук Р. П., Дзюба Л. П., Мельник Г. Г., Макаренко Н. А. та ін. визначили агроекологічний стан окремих земель Київщини та надали екологічну оцінку сучасним системам землекористування Київської області [7, 8]. На сьогодні продовжуються дослідження територій за даними показниками.

Екологічний стан територій за рекомендаціями ДП «Головний науково-дослідний та проектний Інститут землеустрою» [9] можна оцінювати за коефіцієнтами екологічної стабільності (K_{ec}) і антропогенного навантаження (K_{an}), які розраховуються за формулами:

$$K_{ec} = \frac{\sum Kc \cdot S'}{\sum S}, \quad (1)$$

$$K_{an} = \frac{\sum_{n=i}^1 SB}{\sum_n^1 S}, \quad (2)$$

де, K_{ec} – коефіцієнт екологічної стабільності території; Kc – коефіцієнт екологічних властивостей різних угідь; S' – площа конкретного угіддя; S – загальна площа усіх угідь районів; K_{an} – коефіцієнт антропогенного навантаження; B – бал антропогенного навантаження.

Оцінка екологічного стану земель виконується згідно із градаціями коефіцієнтів екологічної стабільності і антропогенного навантаження, наведених в таблиці 1.

1. Оцінка екологічного стану земель за показниками *Кес* та *Кан* [2]

Коефіцієнти		Екологічна стабільність території	Рівень антропогенного навантаження
<i>Кес</i>	<i>Кан</i>		
$\leq 0,33$	4,1 – 5,0	Екологічно нестабільна	Високий
0,34 – 0,50	3,1 – 4,0	Слабко стабільна	Підвищений
0,51 – 0,66	2,1 – 3,0	Середньо стабільна	Середній
$\geq 0,67$	1.0 – 2,0	Екологічно стабільна	Низький

Результати досліджень та їх обговорення. Для визначення екологічної стабільності та антропогенного навантаження необхідно враховувати загальну площу всіх угідь районів, площу угідь певного типу призначення, коефіцієнт екологічних властивостей та бал антропогенного навантаження.

В попередніх роботах автора [10] виконана деталізація розрахунків організації типів угідь за коефіцієнтами екологічної стабільності, враховуючи встановлені та вдосконалені коефіцієнти екологічних властивостей територій та коефіцієнтами антропогенного навантаження на півдні Одеської області. Дослідження дало можливість встановити, що коефіцієнти екологічної стабільності Кілійського району найкращі в обох випадках і становлять 0,45 та 0,59, що свідчить про слабко стабільну та середню стабільність території. Кілійський район зазнає середнього рівня антропогенного навантаження, оскільки коефіцієнт рівний 2,77.

Враховуючи встановлений коефіцієнт екологічних властивостей в розрахунках коефіцієнт екологічної стабільності найменший в Тарутинському районі і рівний 0,19, що свідчить про екологічну нестабільність території. Агроекологічні умови Овідіопольського району найгірші. Коефіцієнти екологічної стабільності становить 0,22 та 0,34, в той час, як коефіцієнт антропогенного навантаження склав 3,86. Ця територія характеризується як екологічно нестабільна та яка зазнає підвищеного рівня антропогенного навантаження. Деталізація дослідження дозволила встановити, що,

розглядаючи невеликі території, можливо краще оцінити екологічний стан території за коефіцієнтами. Важливе значення для покращення екологічного стану території мають природні угіддя, заповідники, заказники.

Загальна площа території Одеської області 3331,3 тис га. Найбільші площі зайняті сільськогосподарськими землями, площа яких перевищує 2500 тис га. в 2008 – 2014 рр. Площа сіножатей та пасовищ змінюється від 402,5 тис га в 2014 році до 405,4 тис га в 2008, тобто порівняно з 2008 роком площа даних угідь зменшилась на 3 тис га. Стосовно забудованих земель спостерігається тенденція до збільшення площ із року в рік.

Перелogi і відкриті землі без рослинного покриву займають найменші площі території Одеської області. Площі відкритих земель змінювалися від 33,1 (2012 р.) до 33,6 тис га (2008 – 2009 рр.), а площі перелогів – від 27,4 (2012 – 2014 рр.) до 29,4 (2008 –2010 рр.). За шість досліджуваних років значного коливання значення площ будь-якого типу угідь не виявлено.

За коефіцієнтами екологічної стабільності та антропогенного навантаження визначено екологічний стан території Одеської області (табл. 2). Територія характеризується як екологічно нестабільна, що зазнає підвищеного рівня антропогенного навантаження. Жодних покращень ситуації не спостерігається.

2. Екологічний стан земель Одеської області

Роки	<i>Кесl</i>		<i>Кан</i>	
	коэф.	стан	бал	стан
2008	0,3136	Екологічно нестабільна	3,96	Підвищений
2009	0,3135	Екологічно нестабільна	3,96	Підвищений
2010	0,3134	Екологічно нестабільна	3,96	Підвищений
2011	0,3131	Екологічно нестабільна	3,96	Підвищений
2012	0,3128	Екологічно нестабільна	3,96	Підвищений
2013	0,3126	Екологічно нестабільна	3,64	Підвищений
2014	0,3126	Екологічно нестабільна	3,64	Підвищений

В 2013 – 2014 рр. бал антропогенного навантаження дещо зменшився, однак рівень навантаження залишається підвищеним. Проте дані розрахунки коефіцієнту екологічної стабільності в 2012 – 2014 рр. свідчать про погіршення екологічного стану території.

Висновки. Проведено дослідження стосовно динаміки організації різних типів угідь на території Одеської області, що дозволяє встановити екологічну нестабільність області та підвищений рівень антропогенного навантаження. Для покращення стану території необхідно зменшити площі сільськогосподарських угідь та змінити їх організацію.

Список літератури

1. Шершун М. Х. Екологічні проблеми природокористування в аграрному секторі економіки / М. Х. Шершун // Агроекологічний журнал. – 2009. – №3. – С.13-16.
2. Методичні рекомендації з комплексної агроекологічної оцінки земель сільськогосподарського призначення / За ред. О. О. Ракоїд. – К.: Логос, 2008. – 51с.
3. Тараріко О. Г. Подолання опустелення та деградації земель як базова основа збалансованого розвитку сільського господарства / О. Г. Тараріко // Екологічний вісник. – 2007. – №5 (45). – С.20-22.
4. Третьак А. М. Методологія і методика наукових досліджень у землевпорядкуванні: Навч. посіб. / А. М. Третьак, В. М. Друга. – Аграрна наука, 2005. – 300 с.
5. Сохнич А. Я. Моніторинг земель: Навч. посіб. / А. Я. Сохнич. – Львівський державний агроуніверситет, Львів, 1997. – 131 с.
6. Сучасний стан, основні проблеми водних меліорацій та шляхи їх вирішення. / За ред. Академіка УААН та РАСГН, доктора технічних наук, проф. П. І. Коваленка. – К.: Аграрна наука, 2001. – 214 с.
7. Агроекологічний стан окремих земель Київщини: комплексна оцінка та заходи щодо його поліпшення: Метод. рек. / Н. А. Макаренко, О. О. Ракоїд, Є. Л. Москальов [та ін.]; За ред. О. І Фурдичка. – К.: 2005. – 54 с.
8. Екологічна оцінка сучасних систем землекористування Київської області / [О. О. Ракоїд, Р. П. Сахарчук, Л. П. Дзюба, Г. Г. Мельник] // Агроекологічний журнал. – 2006. – № 4 – С. 35-41.
9. Третьак А. М. Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування / А. М. Третьак, Р. А. Третьак, М. І. Шквир. – К.: Інститут землеустрою УААН, 2001. – 15с.
10. Ляшенко Г. В. Агроекологічна оцінка якості ґрунтів на півдні Одеської області / Г. В. Ляшенко, Л. О. Прикуп // Вісник Одеського державного екологічного університету. – 2011. – № 12. – С. 80-87.

References

1. Shershyn, M.H. (2009). Ekolohichni problemu prurodokorustyvannja v ahrarnomy sectori economic [Ecological environmental issues in the agricultural sector]. Agroecology Jornal, 3, 13-16.
2. Rakoyid, O.O. ed. (2008) Metoduchni recomendacii z kompleksnoi ahroecolohichnoi ocinku zemel silskohospodarsroho pruznachennja [Guidelines for comprehensive evaluation of agroecological farming land]. Logos, 51.
3. Tarariko, O.H.(2007) Podolannja opystelennja ta dehradacii zemel jak bazova osnova zbalansovanoho rozvutky silskoho hospodarstva [Combating desertification and land degradation as a basic foundation of sustainable agricultural development]. Ecological Gazette, 5 (45), 20-22.
4. Tretyak, A.M., Dryha, V.M. (2005). Metodolohija I metoduca naykovux doslidshen y zemlevporjadkyvanni [Methodology and methods of scientific research in land management]. Agricultural Science, 300.
5. Sohnych, A.I. (1997). Monitorunh zemel [Land monitoring]. Lviv State ahrouniversyty, 131.
6. Kovalenko, P.I. (2001). Sychasnuj stan osnovni problem vodnux melioracij ta shljaxu ix vurishennja [The current state of the main problems and water reclamation solutions] Agricultural Science, 214.
7. Makarenko, N.A. ed. (2005). Ahroecolohichnuj stan okremux zemel Kuivshchunu: kompleksna ocinka ta zaxodu shchodo joho polipshennja [Agroecology state of individual land the Kiev region, a comprehensive assessment and measures for its improvement], 54.
8. Rakoyid, O.O., Saharchuk, R.P., Dziuba, L.P., Melnuk, G.G.(2006). Ecolohichna ocinka sychasnux sistem zemlekorustyvannja Kuivskoi oblasti [Environmental assessment of current land Kyiv region]. Agroecology magazine, 4, 35-41.
9. Tretiak, A.M., Tretiak, R.A., Shkvyrya, M.I. (2001). Metoduchni recomendacii ocinku ecolohichnoi stabilnosti ahrolandshaftiv ta silskohospodarskoho zemlecorustyvannja [Guidelines assessment of environmental sustainability of agricultural landscapes and agricultural land]. Institute of Land Management of Agrarian Sciences, 15.
10. Lyashenko, G.V, Prykup, L.O.(2011). Ahroecolohichna ocinka jakosti hryntiv na pivdni Odeskoi oblasti [Agroecological estimation of soil in southern Odessa region]. Herald of Odessa State Environmental University, 12, 80-87.

ДИНАМИКА ОРГАНИЗАЦИИ РАЗНЫХ ТИПОВ УГОДИЙ НА ТЕРРИТОРИИ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

Л. А. Прикуп

Аннотация. В статье представлена методика оценки экологического состояния территорий, общая организация различных типов угодий Одесской области и рассчитаны показатели экологической стабильности и антропогенной нагрузки за 2008 – 2014 гг. по рекомендациям «Главного научно-

исследовательского и проектного института землеустройства». Приведена экологическая оценка и определено состояние земель исследуемой территории Одесской области с учетом организации типов угодий. Детализация расчетов по коэффициентам экологической стабильности позволяет более четко выделить территории с разными экологическими условиями и выделить экологически стабильные территории с меньшим уровнем антропогенной нагрузки.

Ключевые слова: *территория Одесской области, экологическая стабильность, антропогенная нагрузка, оценка экологического состояния земель*

**DYNAMIC OF ORGANIZATION DIFFERENT TYPES OF LAND IN
ODESSA REGION
L. O. Prykup**

Abstract. *The article presents a method of estimating the environmental state of the territory, the general organization of various types of land Odessa region and calculated indicators of environmental sustainability and human burden for 2008-2014 using recommendations "Chief Research and Design Institute land". Reduced environmental assessment and land condition defined study area of Odessa region on the basis of types of land. Details of payments for environmental sustainability ratios can more clearly identify different ecological conditions and identify environmentally stable area with less human activity.*

Keywords: *the territory of Odessa Region, environmental sustainability, human pressure, evaluation of the ecological state lands*